

אדיר כהן / "הנר לא כבה"

הגיד לי את כי הנר לא כבה / כי יש בלבבי אלוהים, מוטו זה הפותח את הרומן של המשורר ש. שלום. הנר לא כבה" (מהדורה מחודשת, הוצאת ראובן מס, ירושלים) צופן בחובו את תמצית מהותו של רומן זה. מכאן ירצא ולכאן שבות כל הדרכים. זו קריאתו של צפנת היוצר, חוסר מגווע צדיקים ורביים אשר ספג בנעוריו את המאור הגדול שבחסידות ואותו להם סוד רי-ביסופין קדישין" מוסיפים למלאו אף בשעה שאיבד את אלוהיו בדרך חיו מלאת הלבטים והיסורים, זו תולדות הירודית, זיקת הצמיחה של היצירה ובקשת האלוהים — בקשת אמת החיים שעמם ומשמעותם של צפנת היוצר וליאת הפרסיקאית המבקשים בעולם מעוות ופסוכסך זה להשתחרר מן המחת ולפצוא אפשרות ראולי אף צידוק לחיים.

רומאן של משורר

לפנינו רומן שכתבו משורר ואכן רוח גדולה של שירה מפעמת אותו. ברומן זה מסתששים לעתים קרובות הנבולות בין שירה ובין פרומה. הסיפור נעצר ולפנינו קטעיהנות שיריים, תרקעה פירי סית אל מעבר לתחומי הזמן והמקום רי התייחדות שירית-לירית של האני עם עצמו, עם נשמתו הנלחצת במסגרות ערי לם היש ומבקשת לחרוג אל מעבר למגי בלות ההחיה של היוסייום. אין לדון בספר זה כברומן רגיל בלבד כי לפני שה חורג הוא מתחומי הרומן ותנהו וידוי נרגש של נפש משורר, המבקשת לחשוף את מקור יצירתה, להעלות את לבטיה ואף פרפוריה תרחיים יסורים עם הולדת היצירה. זאת ביאוגרפיה נפשית של יוצר שכחרה להתגלם בצורת רומן ואין הצורה הספרותית כאן עיקר אלא אמצעי בלבד ומכאן שבירתה של הצורה בכל עת צורך, טיטטוש הנבולין בין שירה וסיפור, בין הגות ותאור, מכאן שבירת הרצף מידי פעם בפעם באינטרמדי צו קצר בו מביא הסופר קטעי-הגיב

מיפרות שונות, מסעיר-מחשבה שהם מעין הסיכום המחשבתי — והרגשי ובו בזמן אף המוצא ודחף הראשית. ליפנינו חוסר תכניתיות יצירתית ועם זאת תכניתיות מדוקדקת. אין אני חפץ ליצור יצירה מלאכותית, העושה באופן שקוף את כל העולם אסקופה הנדרסת להיכל הזכוכית של כדנתה. אני חפץ להעלות את העולם כמו שהוא, ודקא העולם כמו שהוא יגלם בקרבו את הכוונה העירופה של יצירתי. כי בזה נבדלת כוונת אמת מכוונת מלאכותית, שהוטארונה מרי בילת את החיים אליה כחיה מאולפת, בשעה שהראשונה — החיים מובילים אליה, כי היא האמת שלהם. מכאן שאיני ניגש לכתוב את יצירתי, אלא היא כרי תבת בי. שאיני בוחר בנושא, אלא היא נותנת לי את נושאה. שאיני מבדיל בין הצורות, אלא היא מכתובה לי אותן: הכל אנוס על פי העילום. הכל ללא תבי נית מכוונת מראש, לכאורה, והכל טבוע בחותם התבנית האמת, כמו החיים עצמם.

עולם השמלים

כל הבקי בשירתו של ש. שלום יודע את נטייתו הסימבוליסטית המובהקת. את בנות הקול הסמויות הדוברות אליו מי ספירת הסוד ואת הקשרים ההדוקים ביצירתו בין עולם הנגלה והנסתר. תכרינות אלה מפרנסות אף את הנר לא כבה" ואין הן אך בגדר של אמצעי הבעה אלא הן דרך ראייתו את העיר לפי, דרך קליטתו את ההחיה. כך לעיר תים קרובות מפיסק הוא את רצף הסיפור ומביא פרקים הקלוטים כאילו מי עולמות אחרים ופרקים אלה הם נפש היצירה הם המשרים את אצירתה הנר

פית והם שיקוף עולמו הפנימי, שיקוף לנהייתו המיסטית אותה ירש מאבותיו המקובלים והחסידיים המובהקים. כזאת היא הסצינה בה דוברת האשה המשוגעת שעניה סיגליות אשר השמש שרפה את לבה שעה שהיא וצפנת סללו את הכביש לשמים. כזאת היא הפגישה המזורה בין צפנת ואיננה ברחוב מאה שערים בירושלים. בשיחות עם איננה שהיא באתי כוח המחח, שהיא סמל היאוש המוחלט וחוסר הטעם בחיים נבונת ונרקמת דמוריתו של צפנת הנקלע בין מוקד האבדון והכליון ומוקד היצירה וחיודש החיים. לפנינו מאבקו הנפשי האיום של המשויר בתקופה בה המחח הוא הפתרון היטוב ביותר לאיפריה-מצואות, לזחעות החיים, תקופה של אבדון צלם האדם ומי בול הדמים שירד על היהודי. איננה עייפת חיים היא. נושאת היא על כתפיה את היאוש הגדול ופניה אל המחח. היא שהנה פליסת השואה הנאצית רוקמת לפניו את גתיב היסורים הממושך של עם ישראל, גתיב המוביל אל המחח. השמת לבך לנדידת עמנו אל המחח כל ימות קיומנו והתבוננות אל התהלוך מה הגדולה הזאת, אשר אין בלתה חורבן תבית. חורבן הבית השני. המחח מתוך רצון במצדה, במערת יודפת. עשרת הרוגי מלכות. רבי עקיבא המכריז בלוי, בשעה שבשרו נסרק במסרקות ברזל, כי כל ימיו לא נתאוה אלא לשעה הגדולה הזאת של המחח בעיניי. המיחת ברננת בגובי האריות של רומי, בי זכרנו את ציון, המחח בעקבות המשר חים השונים... המחח במסעי הצלב. המיחת באינקביזיציה בספרד. המחח במסע הדורות אל קברם באי... יהודים עזי

היצירה כתריס בפני האכזבה

קולות המחח חוזרים ודוברים אל המר שורר בשעות רבות בחייו, שעות של אכזבה נוקבת, שעה שהנפש מתכחצת כקור והחיה וצופה באינפתום ובאין כדאי של החיים. אך היצירה, האמנות, הנחושה הסמויה של יצירת החיים החדר שים שומרים על הנר שלא יכבה. צפנת מתקשר אל ליאת, אשה שידעה את הי חיים במלוא אימתם וחזעתם ואך סולם אחד הצילה מלסקוע כבוץ העמוק של ההחיה והוא פולם הצלילים — נגינתה. אהבה עפוקה מתקשרת ביניהם, אהבה מזורה, שלא מעלמא הדין, אהבה שאין בה מדמות הגוף, אהבת רוח והם חיים את חייהם על אף החיים התחיים, ויש בחייהם מעין מחנה על החיים, מעין נסיון להתגבר על החיים, להתעלות עליהם בחיים של יצירה. איננה מזוהרה את צפנת מפני חיים אלה, היוצא ממלל החיים, החיים נוקמים בו את נקמתם ואכן רבים הם היסורים בקשר זה ולזמן מה הוא אף ניתק. צפנת יוצא בודד אל העיר הגדולה, אל הפעילות באגודת הסופרים. הוא מבקש לרנע לצאת מתוך האלפוניות שהיה נתון בה עד כה רי, להתבלט, להתפרסם, לצאת מן האלפרינות, להיות מעצמה במני עצמי, כוח בלתי פלויג" אך תחריים הם דרשי התנה,

המשמעות והטעם לחיים אינם נמצאים. את המשמעות העמוקה, את אמת החיים מגלה הוא אך עם מלחמת השחרור ובר קורו בקיבוץ, תל מאבק, כאן באה המהפכה הגדולה בנפשו, המספורסוזה המוחלטת עם משמעות החיים החדשה שנתגלתה לו והוא שורף את כל כתביו כדי להתחיל הכל מחדש והנר הדועך מתלקח בשלהבת חדשה. כל נשמת אדם הוא חלק מזירת הקרבות של העולם כולו, ואת חלקי העלוב הנגי רושם בדברי ימי המלחמות של האדם. גזכר אני במה שקראתי על חוקרים אלפוניים בשדה הרפואה, שהרכיבו ספילי מחלות מסוכנות לעצמם, כדי ללמוד את הריפוי מברסרם. ואני חושב, כי לא תומצא נקר דת ראות חדשה להצלת הדור, שיש לבי לוח ולחקרו בכל ההתאכזרות ובמלוא הדיוק, ואין הבושה מעצבת אותי. עיני הורגלו להביט למרחוק. רואה אני את עצמי כבר כאילו אינו, ואת כל הדור הזה אני רואה כאילו כבר אינו. ומה איכסת לדורות הבאים, אם אני הייתי קיים באמת ודברים אלה מאורעות חיי היו, אי שרק משל אני וצפנת לא היה ולא נברא. אלא שהמשל נכתב בדם רי נתלם בדם. ואמת במשל הזה, כל האמת כולה. לא כיחדתי דבר

ברומן זה כבשירתו נתפס ש. שלום לשירת האין והכליון. מתמלא הוא בי תוגת העולם המתהולל ביסודיו, פופו לתוכו את כל האדם והרצל, את יבון הדור ושואת היהודי ומבקש להמלט מן החיים, לכבות את הנר, אך מתוך הת יוב הגדול שירש מבית אבא, מתוך ישי החיים אמיתם ואורם שספג צפנת מן האם הנפלאה, אותה הוא מתאר באמנוה מה רבה בפרק גדול בספרו, הוא נלחם כשחור, הוא מתגבר על המחח וקורא לדבוק בחיים, בסוד ההולדת החדשה שי חרות העם והחושך שעמד לבלוע את הכל, אוסף את שולי אודוה מתחלקו מחדש הנר שלא יכבה